

ΝΕΣΤΟΡΟΣ Ε. ΚΟΥΡΑΚΗ
ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΝΟΜΙΚΗΣ, ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

ΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ
ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΑΝΤΑΥΠΟΝ
ΕΚ ΤΩΝ "ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ",
ΤΟΜΟΣ ΚΗ' (1978)

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΔΦΟΙ Π. ΣΑΚΚΟΥΛΑ
ΑΘΗΝΑΙ: ΣΑΝΤΑΡΟΖΑ 1Α ΤΗΛ. 3215.842

ΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Υπό ΝΕΣΤΟΡΟΣ Ε. ΚΟΥΡΑΚΗ

Δ. Ν., Διηγήθου

1. Αναφέρεται ότι ο Βοναπάρτης, την εποχήν κατά την οποίαν ως πρώτος ύπατος συμμετείχε εις τὰς ἐργασίας τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας πρὸς ἐπεξεργασίαν τῶν νόμων, συνήθιζε νὰ ἐξετάζη τὰ νομοθετικά ζητήματα ὑπὸ ἓν πάντοτε καὶ τὸ αὐτὸ πρῖσμα : «Εἶναι τοῦτο δίκαιον ; Εἶναι τοῦτο ὠφέλιμον ;» (1). Ἐνυπὴρχον οὕτω εἰς τὴν σκέψιν του ὡς νομοθέτου δύο ἰδέαι : Ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης, συνιστῶσα τὸ ὑπερβατικὸν ἰδεῶδες πάσης ἐννόμου τάξεως· καὶ ἡ ἰδέα τοῦ ὠφελίμου, ἔχουσα περιεχόμενον μεταβλητὸν καὶ ὑπαγορευομένη ἐκ τῶν ἐκάστοτε εἰδικῶν περιστάσεων καὶ συνθηκῶν. Ἀνάλογοι ἰδέαι πρυτανεύουν καὶ σήμερον εἰς τὴν ἄσκησιν τοῦ νομοθετικοῦ ἔργου. Ἐπιδιώκεται δὲ ἡ προσαρμογὴ γενικῶς παραδεδεγμένων ἀξιῶν πρὸς τὰς ἐν δεδομένῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ ὑπαρχούσας κοινωνικὰς ἀνάγκας (2). Ἐπέρχεται οὕτω μία σχετικοποίησις τῆς ἰδέας τῆς δικαιοσύνης (3), ἡ ὁποία μετασηματίζεται εἰς «ὀρθὸν δίκαιον» διὰ τῆς ὀρθολογικῆς ἐξειδικεύσεως ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς πολιτείας. Ἐφ' ὅσον ἤδη ἡ διεργασία αὕτη τῆς ἐξειδικεύσεως γίνεται κατὰ τρόπον ὀργανωμένον καὶ ἀφορᾷ εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ ἐγκλήματος, ὀμιλοῦμεν περὶ ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς. Ὡστε ἀ ν τ ε γ κ λ η μ α τ ι κ ῆ π ο λ ι τ ι κ ῆ εἶναι ἡ ὀρθολογικὴ ὀργάνωσις εἰς δεδομένην στιγμὴν καὶ χώραν τῆς κοινωνικῆς ἀντιδράσεως κατὰ τοῦ ἐγκλήματος (4).

(1) H. T a i n e, Les origines de la France contemporaine, t. IX (Le Régime moderne, 1), Paris 1921, ch. I.Π = σελ. 29, κατὰ μαρτυρίαν Roederer.

(2) Πρβλ. Ν. Ἐ ν δ ρ ο υ λ ἄ κ η, Ποινικὸν Δίκαιον, Γεν. Μέρος (Πανεπ. Παραδόσεις), Ἀθῆναι 1970 ἐπ., σελ. 68. Ὑπομνηστέον ὅτι εἰς τὸν χρόνον τῆς διδασκαλίας περὶ ποινῆς αἱ ἰδέαι τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ὠφελίμου ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν δύο ἐκ διαμέτρου ἀντιτιθεμένων θεωριῶν : Τῆς ἰδεαλιστικῆς θεωρίας τοῦ Kant, καθ' ἣν ὁ ποινικὸς κολασμὸς ἐπιβάλλεται οὐχὶ ὡς μέσον πρὸς πραγμάτων ἄλλων σκοπῶν, ἀλλ' ὡς ἀπόρροια τοῦ αἰτήματος δι' ἀπόλυτον δικαιοσύνην· καὶ τῆς ὠφελμιστικῆς θεωρίας τῶν Beccaria καὶ Bentham, καθ' ἣν ὁ ποινικὸς κολασμὸς δικαιολογεῖται μόνον ἐκ τῆς κοινωνικῆς τοῦ χρησιμότητος. Προσπάθειαν συζεύξεως τῶν θέσεων τούτων ἐπεχείρησεν ἀργότερον ἡ γαλλικὴ ἐκλεκτικὴ σχολή (κυρίως : Ortolan καὶ Rossi), θέσασα ὡς βάσιν τοῦ ποινικοῦ κολασμοῦ τὸ ἀξίωμα : «τίποτε περισσώτερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι δίκαιον, τίποτε περισσώτερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ὠφέλιμον».

(3) Σχετικὴ πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι ἡ θεωρία τοῦ Rud. Stammier περὶ φυσικοῦ δικαίου μετὰβλητὸν περιεχόμενον (Naturrecht mit wechselndem Inhalt). Περὶ ταύτης βλ. προχείρως Κωνστ. Τ σ ἄ τ σ ο υ, Οἱ ἰδέαι τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ δικαίου, ἐν «Φιλοσοφία» 2 (1972), 37-60 (σελ. 44, σημ. 9) καὶ Α. K a u f m a n n/W. H a s s e m e r, Grundprobleme der zeitgenössischen Rechtsphilosophie und Rechtslehre, Frankfurt/M. (Athenäum) 1971, σελ. 19, σημ. 2.

(4) Οὕτω : Marc A n c e l, Politique criminelle et droit comparé, ἐν : Les principaux aspects «Ποινικὰ Χρονικά» Τόμος ΚΗ'

*Υποδείξεις τινές άντεγκληματικής πολιτικής άπαντούν ήδη εις τούς Κλασικούς (π.χ. Πλάτωνος Νόμοι). *Ο όρος «άντεγκληματική πολιτική» είναι περισσότερο πρόσφατος, είσαχθείς τό πρώτον υπό του Ρ. J. A. Feuerbach (5) και του E. Henke (6). Μέχρι τών άρχών του αιώνος μας ή υπό του νομοθέτου τώνπραγημένων χωρών άσκησις άντεγκληματικής πολιτικής ύπήρξεν ύποτονική, ή δ'έπιστήμη περιωρίζετο εις μελέτην τών προβλημάτων τής ποινολογίας. Σημαντικήν ώθησιν εις τήν σύγχρονον έρευναν τής άντεγκληματικής πολιτικής έδωσαν προπολεμικώς αί έργασίαι τών Η. Donnedieu de Vabres και F. von Liszt (7).

Είς τήν έννοιαν τής άντεγκληματικής πολιτικής περιλαμβάνονται λοιπόν τρία βασικά στοιχεία : χαρακτήρ και προσδιοριστικοί παράγοντες (συνάρτησις πρòς χρονικά και τοπικά δεδομένα), άντικείμενον (άντίδρασις κατά του έγκλήματος) και μεθόδευσις (όρθολογική όργάνωσις). *Η άνάλυσις τών στοιχείων αυτών είναι χρήσιμος άπό δύο πλευρών : άμέσως μέν, διότι βοηθεί εις κατανόησιν τής πολλακις άδοκίμως χρησιμοποιουμένης έννοιίας τής άντεγκληματικής πολιτικής· έμμέσως δέ, διότι διαγράφει ούτω τάς βάσεις, επί τών όποιών ή πολιτική αυτη οικοδομεΐται και τάς προοπτικάς, αί όποΐαι τής διανοίγονται.

de la politique criminelle moderne. Recueil d' études en hommage à la memoire du Professeur Henri Donnedieu de Vabres, Paris 1960 (έφεξής : Melanges Donnedieu de Vabres), 61-71 : 61 και το ύ ίδί ου, Contribution de la recherche à la définition d' une politique criminelle, Doc. DPC/ Comité Européen pour les problèmes criminels (74) 12, σελ. 2. Παραπλήσιος είναι ό όρισμός του J. A n d e n a e s, Droit pénal, criminologie et politique criminelle, Revue de droit pénal et de criminologie, 1962-63, 3-16 : 8. *Αντιθέτως φρονούμεν ότι περιέχει άδικαιολογήτους πλατειασμούς ό όρισμός περι άντεγκληματικής πολιτικής, ό όποΐος προετάθη και έν πολλοίς έγένετο άποδεκτός κατά τό Διεθνές Συνέδριον *Εγκληματολογίας τής Μαδρίτης (1970) : «*Η άντεγκληματική πολιτική καλύπτει όλα τά λαμβανόμενα μέτρα και τάς επιχειρουμένας ένεργείας υπό κοινωνικών ίδρυμάτων ή κυβερνητικών όργάνων επί τή βάσει μιάς όρισμένης γενικής ιδέας περι καταπολεμήσεως του έγκλήματος και πρòς τόν σκοπόν περιορισμού του αριθμού και τής βαρύτητος τών παραβιάσεων [διατάξεων] του ύφισταμένου ποινικού κώδικος έν τή εδρυτέρω αυτου έννοιω» βλ. σχετ. Κ. V o d o p i v e c, Relationship between scientific research and criminal policy (General report presented at the International Congress of Criminology, Madrid 1970), έν: Annales internationales de Criminologie, Numéro spécial 1974 (Recherches en Criminologie), 17-72 : 61, 20.

(5) P. J. A. Feuerbach, Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen Peinlichen Rechts, Giessen 1805³, § 6 = σελ. 5 έπ. *Αναλυτικώς περι τήν ιστορικήν άνέλιξιν τής έννοιίας «άντεγκληματική πολιτική» βλ. Κ. P e t e r s, Die kriminalpolitische Stellung des Strafrichters bei der Bestimmung der Strafrechtsfolgen, Berlin 1932, σελ. 2 έπ.

(6) Ed. Henke, Handbuch des Criminalrechts und der Criminalpolitik, I, Berlin/Stettin 1823, ιδίω §§ 29, 31 = σελ. 149 έπ., 166 έπ.

(7) H. Donnedieu de Vabres, Traité élémentaire de Droit criminel, Paris 1937, No 11, σελ. 459· το ύ ίδί ου, La Politique criminelle des Etats autoritaires, Paris 1938· Fr. v. Liszt, Kriminalpolitische Aufgaben (1889-1892), έν : το ύ ίδί ου, Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge, I, Berlin 1905, 290-467· το ύ ίδί ου, Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, 26η έκδ. (έπεξ. υπό Eb. Schimdt), 1932, § 4 = σελ. 16-27 και γαλλ. μτρφ. έκ τής 17ης γερμαν. εκδόσεως (1908) υπό R. Lobstein, I, Paris 1911, §§ 13-16 = σελ. 290-467.

I. Χαρακτήρ καὶ προσδιοριστικοὶ παράγοντες

2. Ἡ ἀντεγκληματικὴ πολιτικὴ, ἀποβλέπουσα εἰς τὸ «ὀρθὸν δίκαιον», ἔχει χαρακτῆρα δεοντολογικόν, *de lege ferenda*, καὶ ἀντιδιαστέλλεται κατὰ τοῦτο πρὸς τὸ θετικὸν ποινικὸν δίκαιον (*lex lata*)⁽⁸⁾. Ἀποβλέπει αὕτη εἰς βελτίωσιν καὶ ἐκσυγχρονισμόν τοῦ ποινικοῦ συστήματος. Δεδομένου δὲ ὅτι ἡ βελτίωσις γίνεται ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰς ἀείποτε μεταβαλλομένας κοινωνικὰς ἀνάγκας, ἡ ἀντεγκληματικὴ πολιτικὴ παρουσιάζει καὶ χαρακτῆρα δυναμικόν⁽⁹⁾, ἐξελικτικόν, ἀφορῶσα εἰς συγκεκριμένας κοινωνικὰς καταστάσεις⁽¹⁰⁾ καὶ διανοίγουσα ἐκάστοτε τὸν δρόμον εἰς ἐπακολουθούσας ποινικὰς μεταρρυθμίσεις⁽¹¹⁾. Ὁ ἐξελικτικὸς οὗτος χαρακτήρ τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς καθίσταται ἰδιαιτέρως ἔντονος κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, κυρίως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κινήσεως τῶν θετικιστῶν. Πράγματι, τὸ ποινικὸν δίκαιον ἔπαυσε πλέον νὰ θεωρῆται ὡς ἐν κλειστὸν καὶ λογικῶς πλήρες σύστημα βασιζόμενον εἰς τὴν ἀνάλυσιν νομικῶν ἐννοιῶν⁽¹²⁾. Τὴν προσοχὴν τῶν μελετητῶν τοῦ δικαίου ἐπισύρει ἤδη ἡ παρατήρησις τῆς ζώσης πραγματικότητος, τοῦτο μὲν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ψυχολογικῶν ἰδιορρυθμιῶν ἐκάστου ἀτόμου, τοῦτο δὲ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν διαρθρωτικῶν μετασχηματισμῶν εἰς τὰς συγχρόνους κοινωνίας : Ἡ ὑπαιτιότης ὡς βᾶθρον ποινικῆς μεταχειρίσεως κλονίζεται⁽¹³⁾ καὶ παραλλήλως μορφαὶ τινες ἐγκληματικότητος, ὡς ἡ ἐγκληματικότης τῶν εὐπολήπτων (*white-collar criminality*), ἡ ἐγκληματικότης τῶν ἀνηλίκων καὶ ἡ βιαία ἐγκληματικότης, ἐμφανίζουσι κατὰ τὴν συγχρότητα καὶ τὴν κοινωνικὴν τῶν ἀπαξίαν νέαν διάστασιν εἰς τὸν χῶρον τοῦ ποι-

(8) Th. Givonovitch, *Objet et notion de la Politique criminelle. Position dans le système général des sciences et spécialement des sciences criminelles*, ἐν : *Mélanges Donnedieu de Vabres* (ἀνωτ. σημ. 4), 15-27 : 18, 25· πρβλ. Π.Α. Παπαδάτοϋ, *Γενικαὶ ἀρχαὶ τῆς συγχρόνου ὀρθολογιστικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς*, I, Ἀθήναι 1973, σελ. 14.

(9) E. S. Rapoport, *La division de la notion d' une Politique criminelle moderne*, ἐν : *Mélanges Donnedieu de Vabres* (ἀνωτ. σημ. 4), 37-43 : 38

(10) G. Levasseur, *La politique criminelle*, *Archives de philosophie de droit*, 1971, 131-150 : 135.

(11) H. Mannheim, *The Sociological Aspects of the Criminal Law, A Methodological Study* (1949), ἐν : τοῦ ἰδίου, *Group Problems in Crime and Punishment and Other Studies in Criminology and Criminal Law*, London 1955, 259-281 : 271, 273· πρβλ. Marc Ancel, *Pour une étude systématique des problèmes de politique criminelle*, *Archives de Politique criminelle*, 1976, 15-42 : 36 καὶ R. Sieverts, *λήμμα Kriminalpolitik*, ἐν : R. Sieverts/ H. J. Schneiderr (Hrsg.), *Handwörterbuch der Kriminologie*, II, Berlin 1977, 1-19 : 1.

(12) Ἡδὴ ἀπὸ τοῦ 1910 ὁ R. Garraud ἔγραψε παραστατικῶς : «Αὐτὸς ὁ τόσον στερεὸς καὶ συμπαγὴς ὄγκος εἰς τὸν (Ποινικὸν) Κώδικα κατέστη ἐν τοῖς πράγμασιν κοινοτόπος ποινῶν» (R. Garraud, *Le Code pénal de 1810 et l'évolution du droit pénal*, *Revue pénitentiaire et de droit pénal*, 1910, 926). Φαίνεται, πάντως, ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ νομικισμοῦ δὲν ἔχει ἀκόμη ἐξαλειφθῆ εἰς τὴν κατάστρωσιν τῶν συγχρόνων ποινικῶν κωδίκων· βλ. σχετικά παραδείγματα εἰς M. Lopez-Rey, *Les exigences d' aujourd'hui et la Politique criminelle contemporaine*, *Revue internationale de criminologie et de police technique* 16 (1962), 249-267 : 252 ἐπ.

(13) P. Cornil, *Une politique criminelle réaliste*, ἐν : *Mélanges Donnedieu de Vabres* (ἀνωτ. σημ. 4) 29-35 : 30 ἐπ. ἔνθα καὶ ἀναφορὰ εἰς τὴν ἀνωτ. (σημ. 12) ἀναφερθεῖσαν γνώμην τοῦ Garraud.

νικού δικαίου και εκφεύγουν τών καθιερωμένων σχημάτων του⁽¹⁴⁾. 'Αντιθέτως δὲ ἄλλαι μορφαι ποινικῶς καθιερωμένων ἀδικοπραγιῶν, ὡς τὰ ἐγκλήματα κατὰ τῶν ἡθῶν καὶ τὸ δίκαιον τῶν πταισμάτων⁽¹⁵⁾, ἐκτιμῶνται ὑπὸ νέον, ρεαλιστικώτερον πρῖσμα καὶ ὀδηγοῦνται εἰς ἀπεγκληματοποίησησιν⁽¹⁶⁾. Εἰς ὅλας αὐτάς τὰς περιπτώσεις ἀναδιαρθρώσεως τοῦ ἰσχύοντος ποινικοῦ συστήματος, ὁ ρόλος τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς παρίσταται πρωταρχικός.

3. Εὐλόγον ὁμῶς γεννᾶται τὸ ἐρώτημα : Ποιοὶ παράγοντες ἐπιδρῶν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ποινικοῦ συστήματος καὶ κατὰ συνέπειαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς ; Κυρίως θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τρεῖς παράγοντας : α) τὴν ἐκάστοτε οἰκονομικο-κοινωνικὴν διάρθρωσιν μιᾶς χώρας, β) τὰς ἐπικρατούσας ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀξίας καὶ γ) τὰς εἰδικωτέρας ἀντιλήψεις περὶ ἐγκλήματος καὶ ποινῶν⁽¹⁷⁾.

Ἐκ τῆς οἰκονομικο-κοινωνικῆς διάρθρωσεως (γεωργικῆ ἢ βιομηχανικῆ κοινωνία, καπιταλιστικῆ ἢ κομμουνιστικῆ) προσδιορίζονται τὰ προστατευτέα συμφέροντα καὶ ἡ ἱεράρχησις τῶν ἐξ ἀπόψεως ποινικῆς μεταχειρίσεως (π.χ. οἰκονομικά τινα ἐγκλήματα τιμωροῦνται αὐστηρότερον εἰς τὰς κομμουνιστικὰς κοινωνίας, ὡς στρεφόμενα εὐθέως κατὰ τῆς «λαϊκῆς κοινότητος»)⁽¹⁸⁾. Ἐκ τῶν ἐπικρα-

(14) Πρβλ. G. Levasseur, ἄνωτ. (σημ. 10), 144· J. L'éauté, Le rôle du droit pénal dans le contexte social, ἐν : Conseil de l' Europe, Conférence sur la Politique criminelle. Rapports présentés à la conférence, Strasbourg 1975, 9-19 : 13.

(15) Βλ. σχετ. G. Levasseur, Une révolution en Droit pénal : le nouveau régime des contraventions, Recueil Dalloz, Chr. 1959, 121-128· Α. Ψαροῦ δα-Μπενάκη, Ἐγκλήματα καὶ παράβασις τάξεως, Ποιν. Χρ. 17 (1967), 65 ἐπ. ὡς καὶ τὴν βιβλιογραφίαν τὴν παρατιθεμένην ἐν Ν. C. Cουράκης, Réflexions sur la problématique de la criminalité en col blanc, Revue pénitentiaire et de droit pénal, 263-278 : σελ. 277, σημ. 57.

(16) Βλ. σχετικῶς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο τὰς ἐργασίας τοῦ Colloque interassociations de Belgio, 1973 ἐν : Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, 1974 188-192.

(17) J. Andenaes, ἄνωτ. (σημ. 4), σελ. 3 ἐπ. καὶ ἐξ ἐπόψεως ἱστορικο-πολιτιστικῆς : P. A. Sorokin, Social and Cultural Dynamics, New York 1937, Π. 15 καὶ ἀποσπασματικῶς εἰς γαλλ. μτφ. (Comment la civilisation se transforme, Paris 1964)· L. Radzino-wicz, Ideology and Crime. A Study of crime in its social and historical context, London 1966· G. Levasseur/J. Imbert, Le pouvoir, les juges et les bourreaux, Paris 1972· Th. Württenberger Haupterscheinungsformen der Kriminalität in sozialhistorischer Betrachtung, ἐν : R. Kurzrock et al. (Hrsg.), Kriminalität, Forschung und Information, Berlin 1966 ἐν ἀρχῇ.

Πέραν τῶν τριῶν ἀναφερθέντων προσδιοριστικῶν παραγόντων τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς δὲν πρέπει πάντως νὰ παραγνωρίζεται καὶ ἡ σημασία ὀρισμένων ἄλλων, περιστασιακῶν συντελεστῶν αὐτῆς, ὡς εἶναι π.χ. αἱ ἐπιδράσεις ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς νομοθεσίας (G. Tarde, Les transformations du droit, Paris 1893, κεφ. VII = σελ. 166 ἐπ.), αἱ πιέσεις τῶν συνδικάτων ἢ ὀργανωμένων συμφερόντων (A. Cohen, La déviance - ἀγγλιστί : Deviance and Control, 1966 - ἐκδ. Duculot 1971, σελ. 75-78) καὶ τὰ τυχόν στενῶς ὀφελμιστικὰ (δημοσιονομικὰ ἢ καὶ ψηφοθηρικὰ) κίνητρα κυβερνῶντων καὶ ἀντιπολιτεύσεως (S. C. Verselle, Aspects juridiques de la perception de la déviance et de la criminalité, ἐν : Conseil de l' Europe, Comité Européen pour les problèmes criminels (éd.), La perception de la déviance et de la criminalité, Strasbourg 1972, 143-171 : 151 ἐπ.).

(18) G. Levasseur, ἄνωτ. (σημ. 10), σελ. 138· πρβλ. γενικώτερον D. Szabo, Ordre

τουςῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀξιών προσδιορίζεται ὁ βαθμὸς νομικῆς ἀποδοκιμασίας ἐπὶ ἐγκλημάτων πολιτικοῦ, θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ χαρακτῆρος· εὐνόητον ὅτι εἰς κοινωνίας πλουραλιστικὰς, ὡς αἱ δυτικαί, τὰ τοιαῦτα ἐγκλήματα ἀντιμετωπίζονται κατὰ τρόπον διαλλακτικὸν⁽¹⁹⁾. Ἐκ τῶν εἰδικωτέρων, τέλος, ἀντιλήψεων περὶ ἐγκλήματος καὶ ποινῶν προσδιορίζεται τὸ εἶδος καὶ ὁ τρόπος ποινικῆς μεταχειρίσεως τοῦ ἐγκληματίου : Εἰς τὰς ἡπειρωτικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, ἔνθα κυριαρχεῖ ἡ διδασκαλία τῆς νέας κοινωνικῆς ἀμύνης, ἐπιδιώκεται ἡ ἐφαρμογὴ μέτρων (ποινικοῦ ἢ μὴ χαρακτῆρος) προσφόρων εἰς τὴν «ἀναπροσαρμογὴν» καὶ κοινωνικὴν ἐπανένταξιν τοῦ ἐγκληματίου (readaptation et resocialisation)⁽²⁰⁾. Ἀντιθέτως, εἰς τὰς ἀγγλοσαξωνικὰς χώρας, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θεωρίας περὶ «ριζικῆς μὴ παρεμβάσεως» (radical non-intervention), ἐκφράζονται ἐνδοιασμοὶ ὡς πρὸς τὴν δυνατότητα «ἀναμορφωτικῆς» παρεμβάσεως εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ ἐγκληματίου, κατὰ συνέπειαν δὲ διατηροῦνται αἱ κλασικαὶ ποιναὶ διὰ τὰ βαρεὰ ἐγκλήματα καὶ διακηρύσσεται ἡ ἀνάγκη ἀπεγκληματοποιήσεως καὶ ἀποδραματοποιήσεως τῆς διαδικασίας ἐπὶ ἡσσοнос σημασίας ἀξιοποίνων πράξεων^(20α). Οἰαιδήποτε ὁμως καὶ ἂν εἶναι αἱ ἐπὶ μέρους διαφοραὶ ἀντιλήψεων περὶ ἐγκλήματος καὶ ποινῆς⁽²¹⁾, αἱ γ ε ν ι κ α ἰ κ α τ ε υ θ ὕ ν σ ε ι ς τῆς συγχρόνου ἀντεγκλημα-

social, socialisation et criminalité : Essai sur les fondements de la légitimité de la protection de l'ordre public, Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, 1971, 1-13 : 2 ἐπ.

(19) Συνήθως ὁμως ὁ πλουραλισμὸς οὗτος τῶν ἀξιών ἐπιφέρει αὐξησιν τῆς καθόλου ἐγκληματικότητας, τοῦτο μὲν διότι ἡ ἄλλειψις κοινῶς ἀνεγνωρισμένου συστήματος ἀξιών ἐπιτείνει τὸ αἰσθημα τῆς ἀπομονώσεως μεταξὺ τῶν κοινωνῶν καὶ ὀδηγεῖ εἰς βίασαν ἐκτόνωσιν διὰ τῆς ἐγκληματικότητας, τοῦτο δὲ διότι, συνεπείᾳ τοῦ ὑπάρχοντος πνεύματος ἀμφισβητήσεως, ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ὑποχρεοῦται νὰ παρεμβαίη συχνότερον καὶ νὰ «ποινικοποιῇ» συμπεριφορὰς, αἱ ὁποῖαι ἄλλως θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποτραποῦν ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἰσχυρᾶς οἰκογενειακῆς, θρησκευτικῆς ἢ πολιτικῆς ἀθθεντίας - πρβλ. Μ. C l i n a r d, L' évolution sociale et la criminalité, Rapport sur le point 1 de l'ordre du jour, 3e Congrès des Nations Unies pour la prévention du crime et le traitement des délinquants (Stockholm, 9-18.8.1965), Nations Unies 1967, σελ. 10 καὶ Ν.—C. C o u r a k i s, ἀνωτ. (σημ. 15), σελ. 265.

(20) Marc A n c e l, La défense sociale nouvelle, Paris 1966², σ. 37 ἐπ. E. R o t m a n, L' évolution de la pensée juridique sur le but de la sanction pénale, ἐν : Aspects nouveaux de la pensée juridique, Recueil d' études en hommage à Marc Ancel, t. 2 (Etudes de science pénale et de politique criminelle), Paris 1975 (ἐφεξῆς : M é l a n g e s M a r c A n c e l), 163-176· πρβλ. Κ. Γ α ρ δ ῖ κ α, Ἐγκληματολογία, τ. Α', Ἀθήναι 1968⁸, σελ. 62 καὶ Π. Π α π α δ ᾶ τ ο ν, ἀνωτ. (σημ. 8) σελ. 71 ἐπ. Ἐπιτυχῆ ὄλοποίησιν τοιαύτης ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς ἀποτελεῖ ἡ γαλλικὴ νομοθεσία περὶ ἐγκληματούντων καὶ κινδυνευόντων ἀνηλίκων (Ordonnances ἀπὸ 2.2.1945 καὶ 22.12.1958 καὶ ἄρθρον 31 τῆς L. ἀπὸ 17.7.1970)· πρβλ. G. L e v a s s e u r, Réformes récentes en matière pénale dues à l' école de la défense sociale nouvelle, ἐν : Mélanges Marc Ancel, ἀνωτ., 35-61.

(20α) Ed. M. S c h u r, Radical Non-Intervention. Rethinking the Delinquency Problem, London 1973· M a r t i n s o n, What Works? - Questions and Answers about Prison Reform. The Public Interest, 1974· P a l m e r, Martinson revised, Journal of Research in Crime and Delinquency, 12 (1975), 133 ἐπ. J. V e r i n, Une politique criminelle de non-intervention, Revue de science criminelle et de droit pénal comparé, 1974, 398-406 (ἰδίᾳ σελ. 405-406).

(21) Εἰς ἐμπεριστατωμένην ἱστορικο-συγκριτικὴν ἀνάλυσιν τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς

τικῆς πολιτικῆς παραμένουν κοιναί : ἐξανθρωπισμὸς τῶν ποινικῶν κυρώσεων ⁽²²⁾, ἀναλογία τούτων πρὸς τὴν ὑφὴν καὶ τὰς εἰδικὰς περιστάσεις τοῦ τελεσθέντος ἐγκλήματος, ἀποτελεσματικότης, ἰσότης εἰς τὴν μεταχείρισιν τῶν ἐγκληματιῶν καὶ κατὰ προτίμησιν ἀπόδοσις τῆς ἐλευθερίας των (in dubio pro libertate) ⁽²³⁾. Εἰδικῶς δὲ διὰ τὰ ἑλληνικὰ δεδομένα, τονίζονται ὡς βασικαὶ ἀπαιτήσεις τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς ἡ ἀνάγκη προσαρμογῆς τῆς ποινικῆς μεταχειρίσεως εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ δράστου καὶ ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν ποινὴν μόνον ὡς ἔσχατον καταφύγιον (ultimum refugium) καταπολεμήσεως τοῦ ἐγκλήματος ⁽²⁴⁾.

II. Ἀντικείμενον τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς

4. Ἡ ἀκριβὴς διαχάραξις τοῦ κύκλου νέων μορφῶν ἐγκληματικότητος καὶ ἡ υἰοθέτησις ποινικῶν κυρώσεων ἱκανῶν νὰ ἐπιδράσουν θετικῶς ἐπὶ τῆς ἐκάστοτε προσωπικότητος τοῦ ἐγκληματίου ἀποτελοῦν, ὡς εἶδομεν (ἀνωτ. ἀριθ. 2), τοὺς δύο βασικοὺς σκοποὺς τῆς συγχρόνου ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς. Ἀπωτέρα ἐπιδιώξις ταύτης εἶναι βεβαίως ἡ ὀργανωμένη κοινωνικὴ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ἐγκλήματος. Ζήτημα ὅμως γεννᾶται ἐὰν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς τοιαύτης ἀντιδράσεως καὶ γενικώτερον εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς ἐντάσσωνται, πλὴν τῶν κατασταλτικῶν, καὶ τὰ προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ τοῦ ἐγκλήματος ⁽²⁵⁾ ἢ ἐὰν ἀντιθέτως τὰ μέτρα ταῦτα πρέπει νὰ μελετῶνται εἰς

διαφόρων χωρῶν (Ἑλβετίας, Ἰταλίας, Ἑλλάδος, Βελγίου, Πορτογαλλίας καὶ Γαλλίας) ἐν σχέσει πρὸς ἐκείνην τῆς Δ. Γερμανίας προέβη κατὰ καιροὺς ὁ Η. - Η. Jescheck (π.χ. *Politique criminelle moderne en Allemagne et en France, Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, 1968, 519-546, ἐνθα καὶ περαιτέρω παραπομπαί), ἥδη δὲ ἀνέλαβε τὴν σύνταξιν γενικῆς εἰσαγωγῆς περὶ τὸ θέμα τοῦτο εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ συνεκδιδόμενον *Leipziger Kommentar*.

(22) Ἐνταῦθα ὑπαινισσόμεθα κυρίως τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἀντικατάστασιν τῶν μικρᾶς διάρκειας στερητικῶν τῆς ἐλευθερίας ποινῶν δι' ἄλλων προσφῶρων μέσων, εἴτε ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου, εἴτε βραδύτερον κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ποινῆς - σχετικῶς πρβλ. τὰς πρωτοπορευτικὰς προτάσεις τοῦ v. Liszt ἐν τῇ γαλλικῇ μεταφράσει τοῦ ἐγχειριδίου του (ἀνωτ., σημ. 7), § 15 = σελ. 108-116, ὡς καὶ διαφόρους ἐφαρμογὰς τῆς ιδέας ταύτης ἐν Δ. Γερμανίᾳ (§§ 38 II καὶ 47 γερμ. Ποιν. Κ/1975) καὶ ἐν Γαλλίᾳ (L. ὑπ' ἀριθ. 75-624 ἀπὸ 11.7.1975 καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἄρθρον τοῦ P r a d e l ἐν *Dalloz* 1976, Chr, 63 - 72). Ἄλλας ἐφαρμογὰς τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐξανθρωπισμοῦ βλ. εἰς τὸν δευτέρον τόμον (1977) τοῦ ἐν σημ. 8 ἀναφερθέντος ἔργου τοῦ Π. Παπαδάτου (σελ. 120 ἐπ.).

(23) G. Kaiser, λῆμμα : *Kriminalpolitik*, ἐν : G. Kaiser/F. Sack/H. Schellhoss (Hrsg.), *Kleines Kriminologisches Wörterbuch*, Freiburg i. Br. 1974, 178-181 : 179· πρβλ. καὶ τὰς ἀποφάσεις τοῦ ἐν Βουδαπέστη ὀργανωθέντος τὸ 1974 Διεθνoῦς Συνεδρίου Ποινικοῦ Δικαίου (R.S.C. 1976, 227-229)

(24) Ν. Χωροφᾶ, Γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου, τ. 1, Ἀθήναι 1958⁴, § 11 = σελ. 49 ἐπ. Ν. Ἀνδρουλάκη, ἀνωτ. (σημ. 2), σελ. 80. Ἀνάλογοι ἀπόψεις διευκρίνησαν καὶ κατὰ τὸ προσφάτως (8-9.12.1977) ὀργανωθὲν ὑπὸ τῆς ἑδρας Ἐγκληματολογίας τῆς «Παντείου» συνέδριον περὶ φυλακῶν καὶ φυλακίσεως.

(25) Οὕτω E. S. Rappaport, ἀνωτ. (σημ. 9), σελ. 37-38· G. Levasseur, ἀνωτ. (σημ. 10), σελ. 138 καὶ Marc Ancel, ἀνωτ. (σημ. 11), σελ. 17 ἐπ.

τά πλαίσια τῆς λεγομένης «κοινωνικῆς πολιτικῆς» (26) ἢ «κοινωνικῆς προφυλάξεως καὶ ὑγιεινῆς» (27).

Τὸ πρόβλημα ἐτέθη κυρίως ἀφ' ὅτου ὁ ἰταλὸς ἐγκληματολόγος Enrico Ferri διὰ σειρᾶς ὄλης «ὑποκαταστάτων τῆς ποινῆς» (sostitutivi penali)—ἐπὶ παραδειγματι, κοινωνικὴ προστασία τῶν ἐγκαταλελειμμένων παίδων— ὑπέδειξε τρόπους καταπολεμήσεως τῶν κοινωνικῶν πηγῶν τοῦ ἐγκλήματος (28). Βεβαίως μία καλὴ κοινωνικὴ πολιτικὴ συνιστᾷ τὴν καλύτεραν άντεγκληματικὴν πολιτικὴν (22). Εἰς τὴν ἄσκησιν ὅμως τῆς τοιαύτης πολιτικῆς ὡς ὄριον ἀπαράβατον τίθεται ὁ σεβασμὸς τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ ἡ μετ' αὐτοῦ συνδεομένη ἀρχὴ τῆς νομιμότητος (30). Ἡ πολιτεία δύναται πράγματι νὰ λάβῃ ὁσαδήποτε προληπτικὰ μέτρα γενικῆς φύσεως χρειάζονται πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἐγκλήματος, ἔτι δὲ καὶ μέτρα σχετιζόμενα ἐμμέσως πρὸς τοὺς παράγοντας οἱ ὁποῖοι ἄγουν ὀρισμένην κατηγορίαν δραστῶν εἰς τὴν πρᾶξιν των (π.χ. ἐπὶ ἐγκληματούντων ἀνηλίκων, λῆψις μέτρων ἐξυγιάνσεως τοῦ περιβάλλοντός των) (31). Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπέμβῃ αὕτη ποινικῶς εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ προηγηθῆ ἢ τέλεσις ἢ ἀπόπειρα τελέσεως μιᾶς ἀξιοποίνου πράξεως (32). Τὰ προληπτικὰ μέτρα ὑπάγονται λοιπὸν καὶ αὐτὰ εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς άντεγκληματικῆς πολιτικῆς, καθ' ὃ μέτρον δὲν ἀφοροῦν εἰς ante delictum ποινικὴν μεταχειρίσιν, τοῦτο δὲ ἔστω καὶ ἂν πρόκειται περὶ ἀτόμων ἐμφανιζόντων «ἐπικινδυνότητα εἰς τὴν δημοσίαν τάξιν».

(26) Τοῦτο κατὰ τὴν παλαιότερον κρατήσασαν γνώμην : Fr. v. Liszt, Aufgaben (σελ. 292) καὶ ἐν τῇ γαλλικῇ μεταφράσει τοῦ ἐγχειριδίου του (περὶ τῶν ἔργων τούτων βλ. ἀνωτ., σημ. 7), § 15 = σελ. 108· H. Donnedieu de Vabres, Politique criminelle, ἀνωτ. (σημ. 7), σελ. 4. Ed. Mezger, Kriminalpolitik und ihre kriminologischen Grundlagen, Stuttgart 1944³ (1934¹), σελ. 1, καὶ τοῦ αὐτοῦ, Kriminal-Politik, ἐν : Handwörterbuch der Kriminologie, Berlin/Leipzig 1933, 861-871.

(27) Th. Givanovitch, ἀνωτ. (σημ. 8), σελ. 16.

(28) E. Ferri, Sociologia criminale, 5η ἐκδ. (ἐπεξ. ὑπὸ A. Santoro), Torino 1929 (1880¹), ἀριθ. 38 ἐπ., σελ. 472 ἐπ.· πρβλ. E. H. Sutherland/D. R. Cressley, Criminology, ἐκδ. Lippincott 1974, σελ. 623, σημ. 35· πρβλ. καὶ R. Garraud, Traité de théorie et pratique de droit pénal français, I, Paris 1913³ (1888¹), ἀριθ. 12-13, σελ. 33-37. Δυσχερὴς πάντως εἶναι ἡ διάγνωσις τῶν ἐκάστοτε ληπτέων προφυλακτικῶν μέτρων. Ἐξακολουθεῖ π.χ. νὰ στασιάζεται εἰς-ἔτι εἰς τὴν ἐπιστήμην τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ἐὰν ὁ κινηματογράφος καὶ τὰ ἀσελγῆ ἔντυπα ὡθοῦν πράγματι εἰς τὴν ἐγκληματικότητα ἢ ἐὰν συντελοῦν ἀντιθέτως εἰς περιστολὴν αὐτῆς δι' ἐνὸς εἴδους καθάρσεως τοῦ πνεύματος - πρβλ. J. Léauté, Criminologie et science pénitentiaire, Paris 1972, σελ. 398, 387· βλ. καὶ K. Γαρδίκαν, ἀνωτ. (σημ. 20), σελ. 369/370 (μετὰ μεγαλυτέρας ἐμφάσεως εἰς τὰ ἀρνητικὰ ἀποτελέσματα τῆς «ἀσέμνου τέχνης»).

(29) G. Kaiser, ἀνωτ. (σημ. 23), σελ. 179.

(30) Marc Ancel, ἀνωτ. (σημ. 11), σελ. 41· ὁμοίως W. Hassemer, Πρόληψη καὶ Ποινικὴ Νομοθεσία (μτφρ. Π. Καρκαμπάση), Ποιν. Χρ. 27 (1977), 513-520 : 520.

(31) P. Cornil, ἀνωτ. (σημ. 13), σελ. 34-35· E. Yamarellos/G. Kellens, Le crime et la criminologie, t. 2, ἐκδ. Marabout Université 1970, λῆμμα : Politique criminelle, 83-87 : 84 μὲ ἀναφορὰν εἰς P. Cornil.

(32) Πρβλ. τοὺς ἐν σημ. 30 ἀναφερθέντας συγγραφεῖς.

III. Μεθόδευσις τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς

5. Ἐξ ὀρισμοῦ ἡ ἀντεγκληματικὴ πολιτικὴ συνίσταται εἰς ὀρθολογικὴν ὀργάνωσιν τῆς κατὰ τοῦ ἐγκλήματος κοινωνικῆς ἀντιδράσεως. Συστατικόν, ἄρα, στοιχεῖον εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς εἶναι ἐν πρώτοις ὁ ὀρθολογισμὸς καὶ ἡ ἔνταξις τῆς εἰς ἐν γενικώτερον πρόγραμμα καταπολεμήσεως τοῦ ἐγκλήματος⁽³³⁾. Σπασμωδικαί, πρόχειροι καὶ βραχυχρονίου βεληνεκοῦς ἐνέργειαι πιθανὸν νὰ ἔχουν ὀρισμένα ἄμεσα ἀποτελέσματα, σπανίως ὅμως συμβάλλουν εἰς ριζικὴν καταπολέμησιν ἐγκληματικῆς τινος συμπεριφορᾶς, δυναμένης νὰ λάβῃ πλείονας μορφὰς μὴ καλυπτομένας ὑπὸ τῆς περιστασιακῆς νομοθεσίας⁽³⁴⁾. Ἐπι πλέον: ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ἐγκλήματος πρέπει νὰ ἔχη ὀργανωμένον χαρακτήρα, δι' ὃ καὶ ἀρμόδια ὀργανα πρὸς ἄσκησιν τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς δύνανται νὰ εἶναι κατὰ βάσιν μόνον φορεῖς δημοσίας ἐξουσίας, ἐκφράζοντες ἐν δεδομένη στιγμῇ τὴν βούλησιν τῆς πολιτικακῶς ὀργανωμένης κοινωνίας.

Βαθμιαίως ἀναπτύσσονται πάντως εἰς τὴν σύγχρονον κοινωνίαν καὶ μορφαὶ «ἰδιωτικῆς δικαιοσύνης» ὑποκαθιστάμεναι εἰς τὸ ἔργον τῆς κρατικῆς τοιαύτης («δικαστήρια συντρόφων» εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας, διακανονισμὸς μικροκλοπῶν ὑπὸ μεγάλων καταστημάτων εἰς τὰς δυτικὰς χώρας)⁽³⁵⁾ καὶ ἀσκοῦσαι de facto μορφήν τινα ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς.

Εἰς τὰς βασικάς τῆς κατευθύνσεις ἡ ἀντεγκληματικὴ πολιτικὴ ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, πρὸ πάντων ὡσάκις ἀπαιτεῖται ὁ ἐπίσημος «στιγματισμὸς» μιᾶς καινοφανοῦς ἀντικοινωνικῆς συμπεριφορᾶς. Κυρίως ὅμως τὸ βᾶρος τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς πίπτει ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως (κατευθυνούσης συνήθως τὸ νομοθετικὸν καὶ διοικητικὸν ἔργον) καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ὁ ρόλος τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἐν προκειμένῳ πρωταρχικὸς ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν ὀρθὴν καὶ σύμφωνον πρὸς τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας ἐρμηνείαν τῶν κειμένων διατάξεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐξατομίκευσιν τῆς ποινικῆς μεταχειρίσεως. Πλεῖσται νεώτεραι νομοθετικαὶ ἐξελίξεις εἰς τὸν χρόνον τοῦ ποινικοῦ δικαίου (π.χ. διεύρυνσις τῆς ἐννοίας τῆς ἀπάτης καὶ τῆς δωροδοκίας εἰς τὸ γαλλικὸν δίκαιον⁽³⁶⁾) καὶ τῆς ποινικῆς δικονομίας (ὄρκωτὰ δικαστήρια, δικαστήρια ἀνηλίκων καὶ θεσμός τῆς probation εἰς τὸ ἀγγλοσαξωνικὸν δίκαιον καὶ μετέπειτα, διὰ τῆς δικα-

(33) Marc Ancel, ἀνωτ. (σημ. 11), σελ. 36.

(34) Πρβλ. G. Levasseur, ἀνωτ. (σημ. 10), σελ. 135-136.

(35) Marc Ancel, ἀνωτ. (σημ. 11), σελ. 27· πρβλ. ἐπίσης τὸ δεῦτερον τεῦχος τοῦ περιοδ. *Déviante* (ἔκδοσις τοῦ Ἐγκληματολογικοῦ Ἰνστιτούτου Παρισίων, 1975), ἀφιερωμένον ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸ θέμα τῆς «ἰδιωτικῆς δικαιοσύνης» τῶν δυτικῶν χωρῶν. Περὶ τὸ πρόβλημα ἐὰν καὶ ἡ μορφή αὐτῆ κοινωνικῆς ἀντιδράσεως δέον νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς βλ. R. Sieverts, ἀνωτ. (σημ. 11), σελ. 1.

(36) Σχετικῶς βλ. τὰς ἐργασίας τῶν Chavanne (*Le délit d'escroquerie et la politique criminelle contemporaine*) καὶ A. Vitu (*Les préoccupations actuelles de la politique criminelle française dans la repression de la corruption*), ἐν: *Mélanges Donnedieu de Vabres*, ἀντιστοιχῶς σελ. 147-155 καὶ 127 ἑπ.

στηριακῆς πρακτικῆς, εἰς τὸ δίκαιον τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης (37)) ἐκυφορήθησαν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης, ἡ ὁποία, με πνεῦμα εὐκαμπτον καὶ εὐαίσθητον συνέλαβε πρώτη τὰ μηνύματα τῆς ἐποχῆς (38). Σημαντικὸς εἶναι ὅμως καὶ ὁ ρόλος τῶν λοιπῶν με τὴν ποινικὴν λειτουργίαν τῆς πολιτείας ἐπιτετραμμένων ὀργάνων. Τὰ ἀστυνομικὰ ὄργανα, ἡ εἰσαγγελικὴ ἀρχὴ (καθ' ὃ μέτρον ἐκτιμᾶται ὑπ' αὐτῆς ἡ σκοπιμότης ἐν τῇ κινήσει τῆς ποινικῆς διώξεως) καὶ οἱ σωφρονιστικοὶ ὑπάλληλοι δύνανται ἀληθῶς, διὰ τῆς στάσεως τὴν ὁποίαν θὰ τηρήσουν ἀπέναντι μιᾶς ἀξιοποίνου συμπεριφορᾶς καὶ τοῦ δράστου αὐτῆς, νὰ συμβάλουν ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν προφύλαξιν τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ δράστου ἀπὸ νέων ἐγκλημάτων.

6. Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις ἡ μεθόδευσις τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς παρουσιάζει τριπλοῦν χαρακτῆρα : περιγραφικόν, ἐκτιμητικόν καὶ δημιουργικόν (39). Ἐν πρώτοις ἡ ἀντεγκληματικὴ πολιτικὴ ἐμφανίζεται ὡς ἐπιστήμη : παρακολουθεῖ δηλ. καὶ καταγράφει με αὐτόνομον ἐπιστημονικόν τρόπον παρατηρήσεως τὰς ἐκάστοτε ἀναφουομένας ἐγκληματογενεῖς καταστάσεις, τοὺς ὑπὸ τῆς νομολογίας διαπλαττομένους ἐν τῇ πράξει θεσμοὺς καὶ τὰ γενικώτερα διεθνή ρεύματα τοῦ ποινικοῦ δικαίου (40). Τὰ πορίσματα τῆς ἐγκληματολογίας, τῆς ἱστορίας τοῦ δικαίου καὶ τοῦ συγκριτικοῦ δικαίου δύνανται ἐδῶ νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἀσφαλῆς βᾶσις διὰ τὴν προσέγγισιν τῆς ποινικῆς πραγματικότητος καὶ κριτικὴν ἐξέτασιν τοῦ ἰσχύοντος ποινικοῦ συστήματος (41). Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν δύνανται νὰ διενεργηθοῦν καὶ σφυγμομετρήσεις τῆς κοινῆς γνώμης ὡς πρὸς τὰς δεκτικὰς μεταρρυθμίσεως ποινικὰς διατάξεις, ἂν καὶ τὰ ἐντεῦθεν συναγόμενα συμπεράσματα παρίστανται ὀλιγώτερον ἀσφαλῆ.

Διὰ τὴν ἀξιοποίησιν πάντως τῶν τοιούτων πορισμάτων χρειάζεται, πλὴν τῆς ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως μία πρόσθετος ἰκανότης συλλήψεως καὶ πραγματώσεως τῶν κατὰ περίπτωσιν ἀναγκαίων ἐνεργειῶν (42). Ἐνταῦθα ἡ ἀντεγκληματικὴ

(37) Marc Ancel, ἀνωτ. (σημ. 4 - ἔτους 1960), σελ. 63 καὶ τοῦ ἰδίου, ἀνωτ. (σημ. 11), σελ. 16-17.

(38) Πρβλ. ὅμως καὶ R. Vouin, Politique et jurisprudence criminelles, ἐν : La Chambre criminelle et sa jurisprudence. Recueil d' études en hommage à la memoire de Maurice Patin, Paris s.d. (1967;), 49-62.

(39) Marc Ancel, La conception de la politique criminelle en tant que discipline autonome, σελ. 3/4 τῶν πολυγραφημένων πρακτικῶν ὁμιλίας γενομένης τὴν 9.12.1976 πρὸς τοὺς μετέχοντας εἰδικοῦ σεμιναρίου ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Paris II.

(40) Περί τὴν διφυᾶ ὑπόστασιν τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς ὡς ἐπιστήμης καὶ ὡς τέχνης βλ. ἰδίᾳ Marc Ancel, ἀνωτ. (σημ. 11), σελ. 22 ἐπ. καὶ Π. Παπαδάτο, ἀνωτ. (σημ. 8), σελ. 14. Πρβλ. ἐπίσης G. Levasseur, ἀνωτ. (σημ. 10), σελ. 143.

(41) Ὡς πρὸς τὴν σχέσιν ἐγκληματολογίας καὶ ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς βλ. J. Andenaes, ἀνωτ. (σημ. 4), σελ. 6 ἐπ. καὶ Marc Ancel, ἀνωτ. (σημ. 11), σελ. 21, ὡς καὶ J. Pinatel, La criminologie, Paris 1960, σελ. 15. Ὡς πρὸς δὲ τὴν σχέσιν συγκριτικοῦ δικαίου καὶ ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς βλ. τὴν φερώνυμον μελέτην τοῦ M. Ancel, ἀνωτ. σημ. 4.

(42) Ἡ διαφορὰ σκέψεως καὶ δράσεως μεταξὺ ἐπιστήμονος (π.χ. ἐγκληματολόγου) καὶ ὄρουγά τῆς διοικήσεως ἀναλύεται ἐπαρκῶς ὑπὸ T. S. Lodge, La recherche scientifique et la

πολιτική εμφανίζεται πλέον ως τέχνη, τέχνη του νομοθετεῖν καὶ τοῦ λαμβάνειν ἀποφάσεις (43). Ἀποτελεῖ, τρόπον τινα, μίαν *differentia specifica* τῆς γενικῆς πολιτικῆς ἑνὸς Κράτους (44), ἐπιδιώκουσα τὴν ἑναρμόνισιν διατιθεμένων μέσων καὶ τεθειμένων σκοπῶν εἰς τὸν χῶρον τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἐγκλήματος. Πρὸς ἐπίτευξιν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς εἶναι βεβαίως ἀναγκαῖον—καὶ ἀναφερόμεθα ἐδῶ εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν— νὰ καταρτισθῇ ἓν νομικῶς ἄρτιον νομοθέτημα. Ἀπαιτεῖται ὅμως ἐπὶ πλέον : νὰ μελετηθῇ ἡ ἀποτελεσματικότης του· νὰ σταθμισθοῦν αἱ ὑπάρχουσαι οἰκονομικαί, διοικητικαὶ κλπ. δυνατότητες πρὸς πραγματοποίησίν του· νὰ ἐκτιμηθοῦν αἱ πιθαναὶ κατ' αὐτοῦ ἀντιδράσεις τῶν ὀργανωμένων συμφερόντων· νὰ διερευνηθοῦν αἱ κοινωνικαὶ του παρενέργειαι· νὰ ἐκπαιδευθοῦν εἰδικὰ στελέχη τῆς διοικήσεως διὰ τὴν ἐφαρμογὴν του (ὁσάκις τοῦτο εἶναι σκόπιμον)· καὶ κυρίως νὰ ἐνημερωθῇ καὶ πεισθῇ ἡ κοινὴ γνώμη περὶ τῆς ἀναγκαιότητος τοῦ νομοθετήματος (45). Εἰς ἔτι σοβαρωτέρας περιπτώσεις, καὶ ἐφ' ὅσον αἱ ἐκ τοῦ νομοθετήματος ἀντιδράσεις κρίνονται ἀναπόφευκτοι, συνήθης τακτικὴ τοῦ νομοθέτου εἶναι νὰ παρουσιάσῃ τὰς διδομένας λύσεις ὡς δοκιμαστικὰς, ὥστε νὰ καθησυχάζῃ τοὺς ἀντιπρονοῦντας.

Οὕτω π.χ. τὸ νομοθέτημα περὶ καταργήσεως τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου εἰς τὴν Μεγάλην Βρετανίαν ἐθεσπίσθη ἀρχικῶς (1965) διὰ δοκιμαστικὴν περίοδον 5 ἐτῶν, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς ὁποίας ἡ ἰσχύς του ἐγένετο ὀριστική. Ὅμοίως καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ νομοθέτημα περὶ ἐπιτρεπτῆς διακοπῆς τῆς ἐγκυμοσύνης (Ν. τῆς 17.1.1975) ἐνηφίσθη μόνον διὰ χρονικὴν διάρκειαν 5 ἐτῶν.

Ἐνίοτε ὅμως ἡ τοιαύτη δοκιμαστικὴ ἰσχύς ἑνὸς νομοθετήματος δύναται νὰ ἀφορᾷ πράγματι εἰς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀποτελεσματικότητός του, ὁπότε ἡ ἐφαρμο-

politique criminelle, *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, 1974, 499-509. Ἐξ ἄλλου ὁ J. A n d e n a e s (ἀνωτ., σημ. 4, σελ. 10), προκειμένου νὰ καταδείξῃ ὅτι μία ἀρίστη ἐγκληματολογικῶς λύσις δὲν εἶναι πάντοτε καὶ ἡ πλέον πρόσφορος ἐξ ἐπόψεως ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς ἀναφέρει τὸ παράδειγμα μακροχρονίων θεραπευτικῶν ἐπεμβάσεων ἐπὶ ἐπιδειξιομανῶν, αἱ ὁποῖαι ἔστω καὶ ἰατρικῶς ἐνδεδειγμένα θὰ ὠδήγουν τὴν ἀντεγκληματικὴν πολιτικὴν εἰς σύγκρουσιν πρὸς στοιχειώδεις κοινωνικὰς ἀξίας.

(43) Πρβλ. τοὺς ἀνωτ. (ἐν σημ. 40) ἀναφερθέντας συγγραφεῖς.

(44) E. S. R a p p a r o r t, ἀνωτ. (σημ. 9), σελ. 37.

(45) Marc A n c e l, ἀνωτ. (σημ. 11), σελ. 22 ἐπ., 32 ἐπ.· βλ. καὶ G. K e l l e n s, *L' élaboration d' une politique criminelle rentable*, ἐν : *Revue de droit pénal et de criminologie*, 1970-1971, 898-914. Ἰσως, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐνημερώσεως τῆς κοινῆς γνώμης, σκόπιμον θὰ ἦτο ὅπως τὰ πολιτικὰ κόμματα λαμβάνουν συχνότερον θέσιν ὡς πρὸς βασικὰ ζητήματα ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς καὶ ἐξηγοῦν πρὸς τὸν λαὸν προεκλογικῶς ἢ μετεκλογικῶς (κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν προγραμματικῶν δηλώσεων τῆς κυβερνήσεως) τὰς ἀπόψεις των σχετικῶς (πρβλ. J. L e a u t é, *Droit pénal et démocratie*, ἐν : *Mélanges Marc Ancel*, ἀνωτ. (σημ. 20), 151-156), ὁδῶ π.χ. τὸ ἀγγλικὸν Φιλελεύθερον Κόμμα εἶχε περιλάβει παλαιότερον εἰς τὸ ἐκλογικὸν του πρόγραμμα τὸν θεσμὸν τῆς ὑφ' ὄρον ἀναστολῆς τῆς ποινῆς (βλ. Marc A n c e l, ἀνωτ. (σημ. 39), σελ. 8). Εἶναι πάντως σαφές, ὅτι εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ναι μὲν ἡ ἐφαρμογὴ μιᾶς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς ἔχει μεγαλύτερα ἐχέγγυα ἐπιτυχίας (κριτικὴ συζήτησις, λαϊκὸν χρῆσμα, παραλλήλως ὅμως ἐμφωλεύει ὁ κίνδυνος πολιτικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἐπὶ θεμάτων ἀπαιτούντων κρίσιν-νῆφалиαν καὶ ἀντικειμενικὴν.

γῆ του περιορίζεται συνήθως ὄχι μόνον χρονικῶς, ἀλλὰ καὶ τοπικῶς (οὕτω π.χ. συνέβη ἀρχικῶς μὲ τὸν θεσμόν τῆς probation εἰς Γαλλίαν καὶ Βέλγιον).

Ἡ ἐνασχόλησις μὲ τὰ ζητήματα τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς παρουσιάζει ἀσφαλῶς σημαντικὰς δυσχερείας, διότι εἰς αὐτὴν ἀνακύπτει ἀνάγκη νὰ ἐναρμονισθοῦν ὀξεῖαι ὀντιθέσεις : ὁ ἐμπειρικὸς χαρακτήρ τῆς ἐγκληματολογίας πρὸς τὸν θεωρητικὸν χαρακτήρα τοῦ ποινικοῦ δικαίου, αἱ γνώσεις ἐκ τῆς ἐπιστήμης πρὸς τὴν δεξιότητα τῆς τέχνης, τὰ ζωτικὰ προβλήματα μιᾶς κοινωνίας ἢ ἐνὸς ἀτόμου πρὸς τὰ ἰδεώδη τοῦ Κράτους Δικαίου. Διὰ τὴν χάραξιν καὶ ἄσκησιν τῆς ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς χρειάζεται πρωτίστως τὸ δυσεύρετον ἐκεῖνο κρᾶμα δραματιστοῦ καὶ δημιουργοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον συνίσταται ἡ ἀληθὴς ἀρετὴ τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρός. Καὶ τὸ ἔργον, λοιπὸν, δυσχερές, καὶ τὰ στελέχη ὀλίγα. Ἀπομένει δὲ εἰς ταῦτα μόνη ἡ ἱκανοποίησις, ὅτι διὰ τοῦ ἔργου τῶν αἰ νομικαὶ καὶ ἐγκληματολογικαὶ γνώσεις, μορφοποιούμεναι εἰς πράξιν, δύνανται νὰ συμβάλουν κατὰ τι εἰς ἐπίλυσιν ἀνθρωπίνων ζητημάτων.

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΚΗΝ

SOMMAIRE

Nestor - Const. COURAKIS : LA POLITIQUE CRIMINELLE

On définit traditionnellement la politique criminelle comme l'organisation rationnelle, à un moment donné et dans un Etat donné, de la réaction sociale contre le crime (Marc Ancel). A partir de cette définition l'auteur de cet article essaie de dégager quelques traits dominants de la politique criminelle actuelle. Il souligne ainsi le caractère déontologique (de lege ferenda) et évolutif de la politique criminelle, il examine les facteurs qui déterminent son évolution (conditions sociales, valeurs dominantes et conceptions pénologiques) et précise son objet (répression, mais aussi prévention du crime). Du point de vue méthodologique, il analyse la démarche rationnelle et organisée, qui est nécessaire pour la réalisation de cette politique par les autorités étatiques. Enfin, il met l'accent tout particulièrement sur la nature complexe et contradictoire de la politique criminelle, qui se présente en même temps comme science d'observation et comme art de légiférer.